

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde Hasan Âli Yücel Bağış Koleksiyonuna Yönelik Dijitalleştirme Çalışmaları

Burcu Böke¹, Ebru Kaya², Türkan Barutcu³ ve Taner Korkmaz⁴

Öz

Bu bildiri, İhsan Doğramacı (İD) Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde halen yürütülmekte olan dijitalleştirme projesi hakkında hazırlanmıştır. Eski Milli Eğitim Bakanı, Köy Enstitülerinin kurucusu, öğretmen, yazar Hasan Âli Yücel'e ait olan değerli koleksiyon, 2013 yılında, ailesi tarafından İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanmıştır. Koleksiyon içeriği; kitap, dergi, ayrı basım, fotoğraf, davetiye, günlük, kupür, albüm, el yazmaları, kitap taslağı, makale, açılış konuşmaları ve mektuplardan oluşmaktadır. Koleksiyonda yer alan fotoğraf, davetiye, günlük, kupür, el yazmaları, kitap taslağı, makale, açılış konuşmaları ve mektup türündeki materyaller kütüphanenin dijitalleştirme projesi içerisinde ele alınmıştır. Diğer materyaller ise aynı yıl içinde, kütüphane binasında bulunan Hasan Âli Yücel Salonu'nda hizmete sunulmuştur. Dijitalleştirme projesi için ilk olarak, açık kaynak kodlu DSpace yazılımı kullanılarak İD Bilkent Üniversitesi kurumsal arşivi oluşturulmuş; üniversiteye ait tüm dijital koleksiyonlar için gerekli sanal mekânlar hazırlanmıştır. Dijital içeriğin yaratılmasında yüksek görüntü kaliteli fotoğraf çekimi ile Optik Karakter Tanıma (OCR) özellikli metin tarayıcılar kullanılmıştır. Yardımcı programlarla dijital kopyaların nicelik analizleri yapılmış; belgelerin orijinalliğinin korunmasına özen gösterilmiştir. Dijital kopyanın künye bilgilerinin hem kütüphane kataloğu hem de kurumsal arşiv üzerinde oluşturulması amaçlanmıştır; kayıt ilk olarak kütüphane otomasyon sisteminde oluşturulmuştur. Katalog kaydı oluşturulurken, daha önce İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi materyal türlerinde bulunmayan “archival material” türü yaratılmış; Describing Archives: A Content Standard (DACS) ve Resource Description and Access (RDA) standartları doğrultusunda, bu türe uygun MARC 21 alanları kullanılmıştır. MARC 21 formatından Dublin Core formatına, kurumsal arşiv standartlarına göre dönüşümü “Simple Archive Format” komut dizisi kullanılarak sağlanmıştır. Kurumsal arşivin uluslararası tekil erişim adresi olan Handle (Kulp) uzantıları, katalog kayıtlarının 856 MARC 21 alanlarında elektronik yayına erişim linki olarak tanımlanmıştır.

Anahtar sözcükler: dijitalleştirme, arşiv materyali, DSpace, Describing Archives: A Content Standard (DACS), Resource Description and Access (RDA), MARC21, Dublin Core.

Giriş

Üniversite kütüphanelerinin, içinde bulundukları akademik ortamın bilimsel araştırma ve geliştirmelerini desteklemek amacıyla koleksiyonlarını geliştirdikleri ve hizmete sundukları bilinmektedir. Bu araştırmada, eski Milli Eğitim Bakanı, Köy Enstitülerinin kurucusu, öğretmen, yazar Hasan Âli Yücel'in ailesi tarafından İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanan koleksiyona yapılan işlemler anlatılmaktadır.

¹ Kütüphaneci, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, tburcu@bilkent.edu.tr

² Dr., Müdür, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, ebrukeya@bilkent.edu.tr

³ Kütüphaneci, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, turkang@bilkent.edu.tr

⁴ Kütüphaneci, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, tanerkorkmaz@bilkent.edu.tr

Hasan Âli Yücel'in kitap, dergi, ayrı basım, fotoğraf, davetiye, günlük, kupür, albüm, el yazmaları, kitap taslağı, makale, açılış konuşmaları ve mektuplardan oluşan koleksiyonu, 2013 yılında kızı Canan Yücel Eronat ve Muammer Eronat'ın evlatları tarafından İD Bilkent Üniversitesine bağışlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak Hasan Âli Yücel tanıtılmış; bağış koleksiyonu içerisinde yer alan kitap, dergi ve ayrı basım türü kaynaklara yapılan fiziksel ve teknik işlemler anlatılmıştır. Sonrasında, koleksiyonda yer alan fotoğraf, davetiye, günlük, kupür, albüm, el yazmaları, kitap taslağı, makale, açılış konuşmaları ve mektup türü kaynaklara yapılan dijitalleştirme ve erişime açma işlemleri anlatılmıştır. Bu bağlamda, öncelikle üniversitenin kurumsal arşivinin oluşturulmasına yönelik çalışmalara değinilmiş; ardından dijitalleştirme işlemleri açıklanmış ve son olarak işleme alınan kaynak türleri için oluşturulan yeni MARC 21 alanları ile kurumsal arşivde kullanılan Dublin Core alanlarının dönüştürülme çalışmaları açıklanmıştır.

Hasan Âli Yücel kimdir?

İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Hasan Âli Yücel Koleksiyonu sayfasından alınan bilgilere göre (2014),

Hasan Âli Yücel; öğretmen, yazar, eski Milli Eğitim Bakanı ve Köy Enstitülerinin kurucusudur. 17 Aralık 1897'de İstanbul'da doğmuştur. Sırasıyla Mekteb-i Osmani, Vefa İdadisi, Darülmuallimin-i Âliyye (Yüksek Öğretmen Okulu) öğrenim görmüştür. 1922'de öğretmenliğe başlamıştır. 1932 yılında Dolmabahçe'de toplanan Dil Kurultayının ardından Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (Türk Dil Kurumu) etimoloji kolu başkanlığına getirilmiştir. 28 Aralık 1938'de 2. Celal Bayar hükümetinde Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinde de bakanlık görevini sürdürmüştür ("İD Bilkent Üniversitesi", 2014).

Hasan Âli Yücel döneminin, Milli Eğitim Bakanlığının en parlak dönemlerinden olduğu kaydedilir (Emiralioglu, 1967). Üniversite reformu, Köy Enstitülerinin kurulması, Tercüme Bürosunun kurularak dünya klasiklerinin Türkçeye çevrilmesi, resmi ve telifli ilk Türkçe ansiklopedi olan Türk Ansiklopedisi'nin ön çalışmaları O'nun bakanlığı döneminde gerçekleşmiştir. Türkocağı, Halkevleri, Türk Dil ve Tarih Kurumları Genel Merkez üyeliklerinde verimli hizmetleri görülen Hasan Âli Yücel; CHP Genel Merkez Yönetim Kurulu üyeliğinde, UNESCO yöneticiliği ve genel kurul temsilciliğinde bulunmuştur (Coşkun, 2007).

Devlet Konservatuarı'nın kurulmasında, Türkiye'nin UNESCO'ya girişinde, Üniversiteler Yasası'nın çıkartılmasında önemli katkıları olmuştur. 5 Ağustos 1946'da yedi yıl, yedi ay, yedi gün sürdürdüğü Milli Eğitim Bakanlığı görevinden istifa etmiş ve kendini yazın ve kültür uğraşlarına vermiştir. 1956'da Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarını kuran ve yönetimini üstlenen Hasan Âli Yücel 26 Şubat 1961'de vefat etmiştir. Sağlığında ve ölümünden sonra yayınlanan mesleki, edebi ve düşünsel eserlerinin başlıcaları: Mantık (1926), Goethe (1932), Mevlana'nın Rubailer (1932), Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış (1932), Dönen Ses (Şiirler - 1933), Fransa'da Kültür İşleri (1936), Pazartesi Konuşmaları (1937), Sizin İçin (Şiirler - 1937), İçten Dıştan (1938), Türkiye'de Orta Öğretim (1938), Bilimler Felsefesi (1947), Davam (1947), Hürriyet'e Doğru (1955), İyi Vatandaş İyi İnsan (1956), Kıbrıs Mektupları (1957), Edebiyat Tarihimizden (1957), İngiltere Mektupları (1958), Dinle Benden (1960), Hürriyet Gene Hürriyet I-II (1960-1966), Allah Bir (1961), Kültür Üzerine Düşünceler (1974), Geçtiğim Günlerden (1990), Öğretmen-Öğrenci Köşesi (1995)'dir (İD Bilkent Üniversitesi, 2014).

Hasan Âli Yücel Bağış Koleksiyonu

Bağış işlemleri İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Teknik Hizmetler Bölümü'nde yürütülmüş; 5973 adet kitap, 172 adet basılı derginin belirli sayıları ile 118 adet ayrı basımın kataloglama, sınıflama ve fiziksel işlemleri aynı

yıl içinde tamamlanmıştır. Koleksiyonun bir bütün halinde kalması amacıyla, yine 2014 yılı içinde İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Merkez Kampüs Binası A Blok (-1). katta “Hasan Âli Yücel Koleksiyonu” adı ile bir salon hazırlanmış; kataloglama ve sınıflama işlemi tamamlanan tüm kitaplar, dergiler ve ayrı basımlar bu salonda kullanıma sunulmuştur.

İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi tarafından belirlenen ve kütüphane web sayfasında sunulan Hasan Âli Yücel Koleksiyonu kullanım kuralları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Hasan Âli Yücel Salonu, öncelikle Hasan Âli Yücel Koleksiyonu materyallerinin kullanımı içindir. Bu salon, bireysel araştırmacılar için tasarlanmıştır.
- Hasan Âli Yücel Koleksiyonu’nda yer alan materyaller yalnızca bu salon içerisinde veya Halil İnalcık Salonu’nda kullanılır, dışarı çıkartılamaz.
- Salonda kullanılmak üzere her kullanıcıya, kimlik karşılığında bir seferde en fazla beş materyal verilir. Materyaller iade edilirken kütüphaneci tarafından hasar kontrolü yapılır ve hasar yoksa kullanıcının kimliği geri verilir.
- Hasan Âli Yücel Koleksiyonu materyalleri dikkatli kullanılmalıdır. (Gerekli durumlarda eldiven vs. kullanımı istenebilir.)
- Araştırmacılar yalnızca kurşun kalem kullanabilir, dolma kalem ve tükenmez kalem kullanılamaz. Kurşun kalem görevli kütüphaneciden temin edilebilir.
- Hasan Âli Yücel Salonu sessiz çalışma alanıdır. Cep telefonu kullanılamaz. Diğer kullanıcıları rahatsız etmemek koşulu ile dizüstü bilgisayar kullanılabilir.
- Hasan Âli Yücel Koleksiyonu materyallerinden fotokopi çekilemez. Dijital fotoğraf çekimi, sorumlu kütüphanecinin bilgisi dahilinde, ancak flaş kullanılmadan mümkündür.
- Hasan Âli Yücel Salonu’na yiyecek ve su dahil hiçbir içecek sokulamaz (“İD Bilkent Üniversitesi”, 2014).

Koleksiyonda yer alan fotoğraf, davetiye, günlük, kupür, el yazmaları, kitap taslağı, makale, açılış konuşmaları ve mektup türündeki materyaller kütüphanenin dijitalleştirme projesi içerisinde ele alınmıştır. Dijitalleştirme projesi için ilk olarak, açık kaynak kodlu DSpace yazılımı kullanılarak İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivi oluşturulmuş; üniversiteye ait tüm dijital koleksiyonlar için gerekli sanal mekânlar hazırlanmıştır.

İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivi - DSpace

Dijitalleştirme projesi sayesinde belgenin aslı korunmakta, bilginin yaygınlaştırılması sağlanmakta ve bilgi kaynağının yıpranması önlenmektedir. Belgenin aslının korunması; kaynakların orijinal kopyalarının elden ele dolaşarak zarar görmesini engellemektir. Bilginin yaygınlaştırılması; kaynaklar dijitalleştirilirken genellikle nadir ya da tek kopya olan ve bu nedenle sınırlı erişimin söz konusu olduğu değerli eserler dijitalleştirilmektedir (Korkmaz, 2015). Bu sayede, aynı kaynağı kullanmak isteyen farklı kullanıcıların, dünya genelinde eş zamanlı olarak istenen bilgiye erişimi sağlanmaktadır (Lee, 2001). Bilgi kaynağının yıpranmasının önlenmesi ise çok

kullanılan koleksiyonların zarar görmesini önlemeye yönelik koruma amacı taşımaktadır (Küçük ve Soydal, 2003).

Dijitalleştirme projesi uygulayan üniversitenin entellektüel birikimini açık erişim veya kurum içi paylaşımlarla depolama imkânı bulunmaktadır. Üniversitede yürütülen her türlü akademik faaliyetin sunulması sayesinde, üniversitenin görünürlüğünün ve saygınlığının arttığı bilinmektedir. Bununla beraber, bilgi kaynaklarının daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlanması araştırmanın etkisini artırmaktadır. Akademik iletişim ağı sayesinde bilimsel araştırma sonuçlarının kayda geçirilmesine olanak sağlanmaktadır. Araştırma sonuçlarının bilim dünyasına duyurulması kolaylaşmaktadır. Araştırmacılar açısından düşünüldüğünde araştırma sonuçlarının aranması, depolanması, atıf yapılması, arşivlenmesi ve diğer araştırmacılarla paylaşılması önemli bulunmaktadır (Korkmaz, 2015).

Dspace şu şekilde tanımlanmaktadır:

Kurumlara özel iş akış süreci kullanarak dijital eserleri depolamayı, bir kurumun dijital eserlerini Web üzerinden dağıtarak kullanıcılara içeriğindeki eserleri aramayı, bunlara erişme olanağı sağlamayı ve dijital eserleri uzun süreli korumayı amaçlar. DSpace yazılımı kullanılarak bir akademik kurumda üretilen kitap, makale, bildiri, teknik rapor, fotoğraf, harita, ön baskı, ders notu, veri setleri, görüntüler, ses ve video dosyaları, bilgisayar programları gibi hemen hemen her tür materyal arşivlenebilmekte ve Web aracılığıyla herkesin erişimine açılabilir (Çelik, Gürdal, Ketten, Türkfıdanı ve Kutlutürk, 2013, ss. 842-843).

DSpace açık kaynak kodlu yazılımı, dünya genelinde 1000'in üzerinde kullanıcı ve geliştirici topluluk kullanmaktadır. Bu, günümüzde en geniş kullanıcı profiline sahip yazılım ya da projedir. Dünya genelinde DSpace kullanıcı toplulukları incelendiğinde, üniversite kütüphanelerinin kurumsal depo kütüphanesi kurulumunda; farklı veri türlerini arşivleme amacıyla kullandıkları anlaşılmaktadır (Duraspace, 2015).

İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi web sayfasından alınan bilgilere göre DSpace kullanımının nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Korkmaz, 2015).

- Dünya çapında kullanıcı topluluğu ve geliştiricilerine sahiptir.
- Ücretsiz, açık kaynak kodlu bir yazılımdır.
- Kurum ihtiyaçlarına göre tamamen özelleştirilebilir.
- Eğitim, kamu, özel ve ticari kuruluşlar tarafından kullanılır.
- Her türlü dijital içeriği muhafaza eder, yönetir ve erişime sunar.
- Verileri uluslararası Dublin Core standartlarında tutar.
- OpenAIRE uyumludur.
- Tüm içerik (word, ppt, pdf, video gibi) türlerini kabul eder.
- Dublin Core üst veri standartlarını kullanır.
- Özelleştirilebilir web ara yüzünü destekler.

- OAI (Açık Arşivler Girişimi) uyumludur.
- Ekleme / çıkarma yeteneği vardır.
- Onaylama, düzeltme, ret veya yazara dönülerek “işlemi azaltma” yoluyla içeriği oluşturma seçeneklerine sahip iş akışı özelliği vardır.
- Lucene arama motoru ile üst verilerde ve tam metinde arama imkânı verir.
- Tek merkezli olmayan sunuş işlemi sağlar.
- Java API (Uygulama Geliştirme Arayüzü) aracılığıyla geliştirilebilir.
- PostgreSQL, Oracle veya MySQL veri tabanlarını kullanır.
- Çoklu dil desteği vardır.

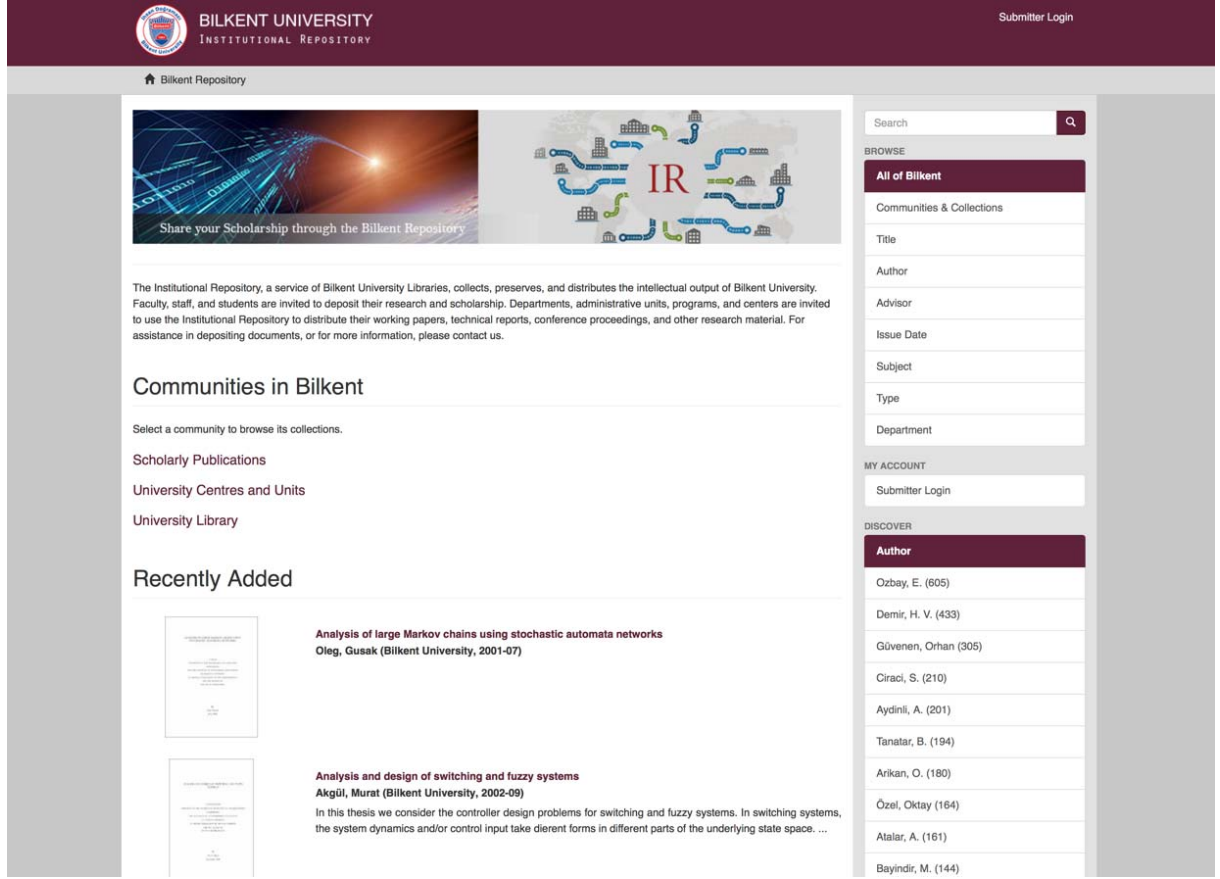
İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi 2015’in ilk yarısında mikroformlar, tezler, ders notları, öğrenci projeleri için dijitalleştirme projelerine başlamıştır. Bu çalışmalara paralel olarak, açık erişim platformu olan DSpace kurulumunu gerçekleştirmiştir. Kurumsal Arşiv (DSpace)’de makale, bildiri, tez, proje, ödev, ders notu, mikroform, teknik rapor, fotoğraf, harita, ön baskı, veri setleri, ses ve video dosyaları gibi akademik dokümanlar derlenmeye başlanmıştır.

İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşiv’i (DSpace) için yazılım ve donanım gereksinimleri ise şu şekilde belirlenmiştir (Korkmaz, 2015).

- Sanal sunucu için en az 4 yıllık büyüme hızına oranla ihtiyaç duyulan 50 TB sabit disk
- OpenJDK 7
- Apache Maven 3.x
- Apache Ant 1.8 veya üstü
- PostgreSQL (Veri Tabanı)
- Apache Tomcat 7 veya üstü
- Perl (sadece DSpace-info.pl için gerekli)
- DSpace 4.2 sürümü için: İşletim Sistemi Linux

İşletim sisteminin versiyonu, kurulumu yapılacak DSpace sürüm versiyonuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Test yayında DSpace 4.2 versiyonu için Ubuntu-14.10-desktop-amd64 işletim sistemi kullanılmaktadır.

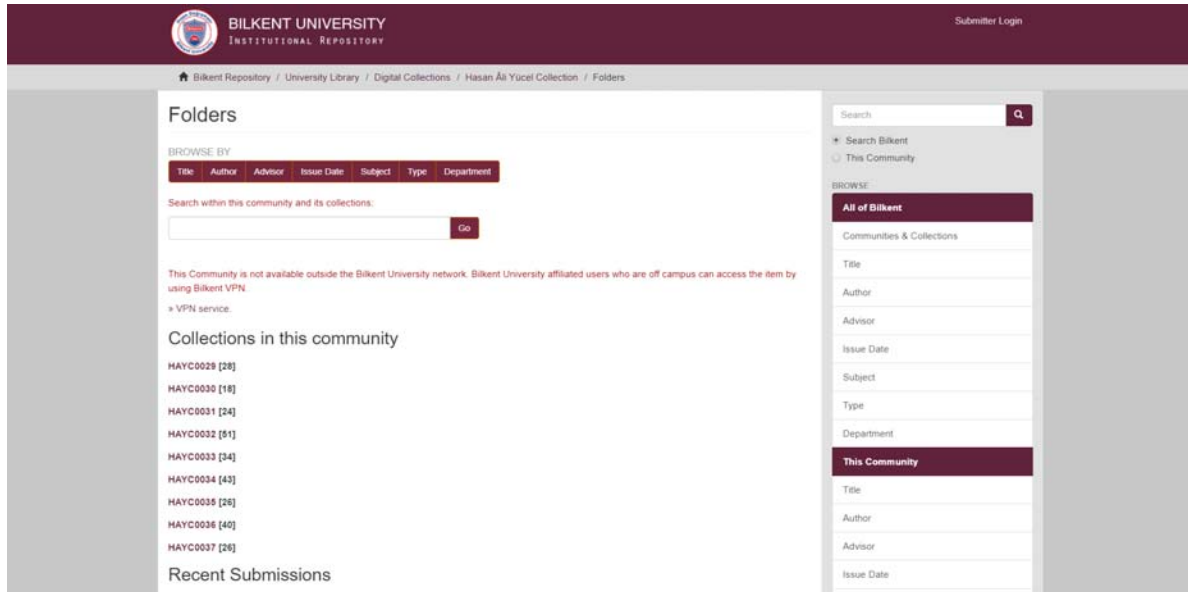
İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivinin tüm kurulum işlemleri kütüphane personeli tarafından gerçekleştirilmiştir. Arşivin ana sayfası Şekil 1’de sunulmaktadır.

Şekil 1. İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivi ana sayfası

Şekil 1’den anlaşılacağı üzere Kurumsal Arşiv tüm üniversitenin kullanımına yönelik hazırlanmıştır. Bu nedenle ana sayfadaki başlıklar Bilimsel Yayınlar, Üniversitedeki Bölümler ve Üniteler ile Üniversite Kütüphanesinden oluşmaktadır. Üniversite Kütüphanesi sekmesinin altında ise Dijital Koleksiyonlar ve Hasan Âli Yücel Dijital Koleksiyonu yer almaktadır.

İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivi - Hasan Âli Yücel Koleksiyonunda yer alan fotoğraf, davetiye, günlük, kupür, el yazmaları, kitap taslağı, makale, açılış konuşmaları ve mektup türündeki koleksiyona yönelik kontroller İD Bilkent Üniversitesi bünyesinde, kütüphane ve Tarih Bölümü arasında işbirliği sağlanarak yürütülmüştür. Koleksiyon, Hasan Âli Yücel ve ailesi tarafından dosyalanarak tanzim edilmiş halde bağışçılardan teslim alınmıştır. Bu dosyalama sisteminde, konusal ve tarihsel yaklaşımların korunduğu görülmüştür. Tüm incelemeler sonucunda, dijital koleksiyonun da aynı konusal ve tarihsel mantıkla oluşturulmasına karar verilmiş ve dosya içeriği korunmuştur. Koleksiyonun ana sayfası Şekil 2’de sunulmaktadır.

Şekil 2. İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivi - Hasan Âli Yücel Koleksiyonu ana sayfası

Şekil 2’de görüleceği üzere, koleksiyon HAYC (Hasan Âli Yücel Collection) dosya adı ve sıra numarası ile sisteme yüklenmiştir. Bu koleksiyonda eser adı, yazar, tarih, konu ve anahtar kelime ile taranma imkânı bulunmaktadır. Her dosyada bulunan kayıt sayısı parantez içinde sunulmaktadır.

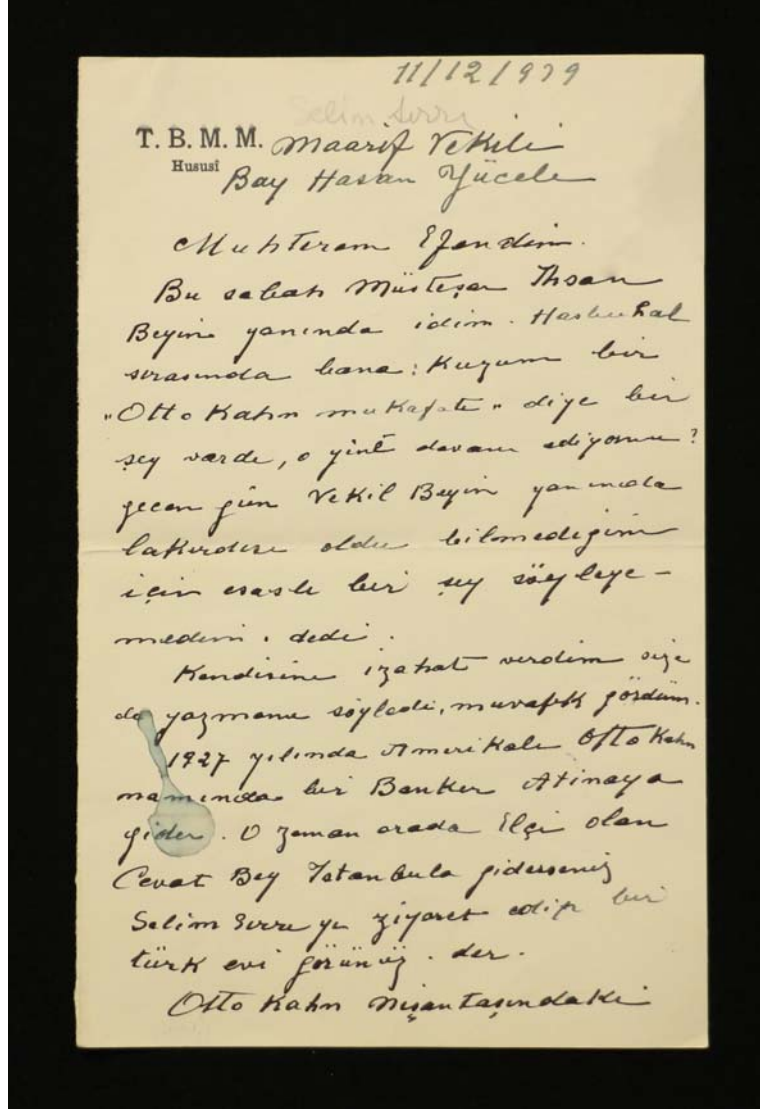
Dijital içeriğin yaratılmasında yüksek görüntü kaliteli fotoğraf çekimi ile OCR özellikli metin tarayıcılar kullanılmıştır. Dijital belgelerin nicelik analizleri yapılarak, yardımcı programlarla belgelerin orijinalliği korunarak düzenlemeler yapılmıştır. Bütün bu işlemler için İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Teknik Hizmetler Birimi içerisinde bir tarama-fotoğraf çekme ve içerik düzenleme laboratuvarı kurulmuştur. İşlemlerin tamamı kütüphane personeli tarafından tamamlanmış; projenin hiçbir aşamasında hizmet alımı yapılmamıştır. Tarama-fotoğraf çekme işlemlerinde, Library of Congress Digital Preservation standartları temel alınmıştır (“Library of Congress”, 2016).

İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi özel koleksiyonlarının sayısallaştırılmasındaki temel nedenin, bu koleksiyonların sürekliliğinin sağlanması olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, dijitalleştirme işlemlerinde kullanılacak yazılım ve donanımın birbirleriyle uyumu ve sayısallaştırma kalitesi büyük önem taşımaktadır. Çeşitli donanım ve yazılımların belirlenmesi süreci farklı kombinasyonların denenmesi ile netlik kazanmış; tüm bu denemelerin sonunda donanım, yazılım ve ortam koşullarının uyduğu, en iyi sonucun alındığı bir sistem ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, sistemin özellikleri Tablo 1’de sunulmaktadır:

Tablo 1. Dijitalleştirme projesindeki donanım, yazılım ve tarama özellikleri

Resim Formatları Teknik Özellikleri	Doküman Formatları Teknik Özellikleri	Kullanılan Yazılımlar	Kullanılan Donanımlar
Dimensions 3648 x 5472	Tarama formatı max. 480 x 360 mm (19 x 14 inch)	Adobe Acrobat Pro DC	Canon 70D + 18-135 Mm Is Stm Foto Kamera
Dikey Çözünürlük 72 dpi	Tarama modu renkli, siyah beyaz, b/w	Adobe Photoshop	Zeta Color Scanner
Yatak Çözünürlük 72 dpi	Çözünürlük 300 dpi, 600 dpi	Adobe Illustrator	28" 4K Monitör High dpi scaling ve UltraSharp 23.8" 8ms Full HD IPS Led Monitörler
Bit derinliği 24		Abbyy Fine Reader Pro	DVI 4 GB 128Bit GDDR5 16x PCI-E 3.0 Ekran Kartları
Renk gösterimi sRGB			

Belirtilen sistem özelliklerine göre, dijital kopyası oluşturulan bir kaynağın görünümü Şekil 3’de sunulmaktadır:

Şekil 3. Hasan Âli Yücel Koleksiyonu’nda bulunan bir kaynağın dijital kopyası

Şekil 3’te görüldüğü üzere, kaynağın orijinal yapısı mümkün olduğu kadar korunmaktadır. Kaynağın orijinal halinde bulunan leke, yırtık, delik, kat izi vb. görünüm unsurlarına kesinlikle müdahale edilmemiştir.

Arşiv materyali katalog kayıtlarının oluşturulması

Proje içerisinde, İD Bilkent Üniversitesi katalog kayıtlarında daha önce kullanılmamış olan “archival material” türünün kullanılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, dijital kopyanın künye bilgilerinin hem kütüphane kataloğu hem de kurumsal arşiv üzerinde oluşturulması amaçlanmış ve kayıt ilk olarak kütüphane otomasyon sisteminde oluşturulmuştur. Kaynak türünü tanımlayabilmek için Describing Archives: A Content Standard (DACS) ve Resource Description and Access (RDA) standartları kullanılmıştır. DACS, Society of American Archivists tarafından arşiv materyallerini tanımlamak için resmi bir standart olarak kabul edilmektedir (DACS, 2013). DACS ve RDA doğrultusunda, bu türe en uygun MARC 21 alanları kullanılarak katalog kayıtları oluşturulmuştur (RDA Toolkit, 2016). İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi otomasyon sistemi üzerinde oluşturulan arşiv materyaline ait katalog kaydının ekran görüntüsü Şekil 4’te verilmektedir.

Selim Sırrı Tarcan'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : letter, 1939 December 11 / Tarcan, Selim Sırrı, 1874-1956?

Control Bibliographic MARC Holdings Call Number/Item Bound-with

☐ Shadow title

Rec_Type	p	Bib_Lvl	c	TypeCtrl	a	Enc_Lvl	I
Desc	i	Entrd	170419	Dat_Tp	e	Date1	1939
Date2		Ctry	tu	Repr		Lang	tur
Mod_Rec		Source	d				

Label	Tag	Ind.	Contents
<div>Cataloging Source</div>	040		B9K b eng e rda e dacs c B9K
<div>Geographic Area Code</div>	043		a-tu---
<div>Local LC call number</div>	090		HAYC 29-1
<div>Personal Author</div>	100	1	Tarcan, Selim Sırrı, d 1874-1956? e correspondent.
<div>Title</div>	245	10	Selim Sırrı Tarcan'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : k letter, f 1939 December 11.
<div>Production, Publication, Distribution, Manufacture, and Copyright Notice</div>	264	0	[Ankara], c 1939 December 11.
<div>Address</div>	270		İhsan Doğramacı Bilkent University, Main Campus Library Building, Hasan Âli Yücel Collection b Ankara d Turkey e 06800 k 0-312-266-4472 l 0-312-266-4391 m library@bilkent.edu.tr
<div>Physical description</div>	300		3 correspondence a 10 f leaves
<div>Content Type</div>	336		text 2 rdacontent
<div>Media Type</div>	337		unmediated 2 rdamedia
<div>Carrier Type</div>	338		sheet 2 rdacarrier
<div>Physical Medium</div>	340		d handwritten d typed.
<div>Organization/arrang.</div>	351		b Organized alphanumeric file classification according to subject.
<div>General Note</div>	500		Holograph.
<div>General Note</div>	500		Title devised by cataloger.
<div>Access restriction</div>	506		Physical collection is stored in closed stack; digital version is available only through the Bilkent University Institutional Repository.
<div>Scope and content</div>	520	2	The letter is about the student scholarships from the American banker Otto Khan to Selim Sırrı Tarcan.
<div>Terms of use/reprod</div>	540		Collection is open for research use. Not available for commercial use, sale, or reproduction.
<div>Acquisitions source</div>	541		c Gift, a Hasan Âli Yücel's family ; d 2013.
<div>Language</div>	546		Collection material in Turkish.
<div>Finding aids</div>	555	0	Finding aid available in the Bilkent University Institutional Repository only (filed under Hasan Âli Yücel Collection)
<div>Held by</div>	596		UNIVERSITY
<div>Personal subject</div>	600	10	Yücel, Hasan Âli, d 1897-1961 v Correspondence.
<div>Subject term</div>	650	0	Education z Turkey y 20th century.
<div>Subject term</div>	650	0	Scholarships z Turkey.
<div>Genre index term</div>	655	0	Letters.
<div>HTTP</div>	856	42	uhttp://hdl.handle.net/11693/33062 zAn electronic version accessible through the Institutional Repository; click for

Şekil 4. İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi otomasyon sistemi üzerindeki katalog kayıt örneği

Katalog kayıtlarında kullanımı dikkat çeken MARC 21 alanları ise Tablo 2 ve Tablo 3'te sunulmaktadır ("Library of Congress", 2018).

Tablo 2. Fixed-Length Data Elements MARC 21 alanındaki kullanımlar

Leader & 008 Alanı	Kodlar	İD Bilkent Üniversitesi Uygulaması
Leader/06 Type of Record	p	mixed materials
Leader/07 Bibliographic level	c	collection
Leader/08 Type of Control	a	archival control
Leader/17 Encoding Level	I	full-level cataloging
Leader/18 Descriptive Cataloging Form	i	ISBD punctuation included
008/06 Date Status	e	detailed date
	s	single known date
	q	questionable date
008/39 Cataloging Source	d	other

Tablo 3. Katalog kayıtlarında kullanılan MARC 21 alanları

Tag	MARC 21 Alanları	MARC 21 Alt Alanları	İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Uygulaması
040	Cataloging Source	e description conventions	a B9K b eng e rda e dacs c B9K
090	Locally Assigned LC-Type Call Number	a classification number	a HAYC
245	Title Statement	k form f inclusive dates	E.g. a Selim Sırrı Tarcan'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : k letter, f 1939 December 11.
264	Production, Publication, Distribution, Manufacture, Copyright Notice and	c detailed date	E.g. a [Ankara], c 1939 December 11
270	Address	a address b city d country e postal code k telephone number l fax number m electronic mail address	a İhsan Doğramacı Bilkent University, Main Campus Library Building, Hasan Âli Yücel Collection b Ankara d Turkey e 06800 k 0-312-266-4472 l 0-312-266-4391 m library@bilkent.edu.tr
300	Physical Description	3 materials specified a extent f type of unit	E.g. 3 correspondence a 10 f leaves
340	Physical Medium	d information recording technique	E.g. d handwritten d typed
351	Organization and Arrangement of Materials	b arrangement	b Organized alphanumeric file classification according to subject.
500	General Note	a general note	a Title devised by cataloger
506	Restrictions on Access Note	a terms governing access	a Physical collection is stored in closed stack; digital version is available only through the Bilkent University Institutional Repository.
520	Scope and Content	a summary, etc.	E.g. a The letter is about the student scholarships from the American banker Otto Khan to Selim Sırrı Tarcan.
540	Terms Governing Use and Reproduction Note	a terms governing use and reproduction	a Collection is open for research use. Not available for commercial use, sale, or reproduction.
541	Immediate Source of Acquisition Note	c method of acquisition a source of acquisition	c Gift, a Hasan Âli Yücel's family ; d 2013.

			d date of acquisition	
555	Cumulative Index/Findings Note	Aids	a cumulative index/finding aids note	a Finding aİD available in the Bilkent University Institutional Repository only (filed under Hasan Âli Yücel Collection)
856	Electronic and Access	Location	u uniform resource identifier z public note	u http://hdl.handle.net/11693/33062 z An electronic version accessible through the Institutional Repository; click for access

MARC 21 formatından Dublin Core formatına dönüştürme

MARC 21 formatında oluşturulan kayıtların Dublin Core formatına dönüşüm işlemi “Simple Archive Format” komut dizisi kullanılarak sağlanmıştır. Kurumsal arşivin uluslararası tekil erişim adresi olan Handle (kulp) uzantıları, arşive ait kütüphane katalog kayıtlarının 856 alanlarında elektronik yayına erişim linki olarak tanımlanmıştır. Kurumsal Arşiv kayıtlarında kullanılan Dublin Core alanları ve Marc 21 karşılıkları Tablo 4’te sunulmaktadır (“Library of Congress”, 2008).

Tablo 4. Kurumsal arşiv kayıtlarında kullanılan Dublin Core alanları ve MARC 21 karşılıkları

MARC 21 Tag	DC Alanları	Uygulama Notları
100, 110, 111, 700, 710, 711	Contributor	
720		
651, 662	Coverage	
751, 752		
	Creator	Creator element not used.
008/07-10	Date	
260\$c\$g		
500-599, except 506, 530, 540, 546	Description	
340	Format	
856\$q		
020\$a, 022\$a, 024\$a	Identifier	
856\$u		
008/35-37	Language	

041\$a\$b\$d\$e\$f\$g\$h\$j

546

260\$a\$b

Publisher

530, 760-787\$o\$t

Relation

506, 540

Rights

534\$t

Source

786\$o\$t

050, 060, 080, 082

Subject

600, 610, 611, 630, 650, 653

245, 246

Title

Repeat dc:title for each. Some applications may wish to include 210, 222, 240, 242, 243, and 247.

Leader06, Leader07

Type

See Appendix 2 for Leader-Type rules.

655

İşlem için .mrc uzantılı kütüphane kayıtları .csv dosya formatı halinde otomasyon sisteminden çekilmiştir. MARC 21 alan isimleri ile tüm Dublin Core alan isimleri karşılaştırılmış ve kullanılacak Dublin Core alan adları seçilmiştir. Veri dönüştürme işlemi sonrasında, Simple Archive Format dizini kullanılarak Linux ortamında kayıtların toplu aktarımı sağlanmıştır. Kurumsal Arşiv toplu aktarımı için hazırlanmış .csv dosya formatı örneği Şekil 5'te sunulmaktadır.

	A	B	C	D	E	F
1	filename	filename	filename	dc.contributor.author	dc.title	dc.date.issued
2	HAYC29-1.pdf	HAYC29-2.pdf		Tarcan, Selim Sırrı	Selim Sırrı Tarcan'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1939 Aralık 11	1939-12-11
3	HAYC29-10.pdf			Saydam, Refik	Refik Saydam'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1939 Temmuz 20	1939-07-20
4	HAYC29-11.pdf			Tanrıöver, Hamdullah Suphi	Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1940 İlk K 31	1940-04-23
5	HAYC29-12.pdf	HAYC29-13.pdf		Soyak, Hasan Rıza	Hasan Rıza Soyak'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1939 Ocak 25	1939-01-25
6	HAYC29-14.pdf			Kırdar, Lütfi	Lütfü Kırdar'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1947 Şubat 4	1947-02-04
7	HAYC29-15.pdf			Kırdar, Lütfi	Lütfü Kırdar'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1946 Şubat 26	1946-02-26
8	HAYC29-16.pdf			Sökmen, Tayfur	Tayfur Sökmen'in Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1938 Kasım 14	1938-11-14
9	HAYC29-17.pdf			Solok, Cevdet Kudret	Cevdet Kudret Solok'un Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1944 Kasım 7	1944-11-07
10	HAYC29-18.pdf			Solok, Cevdet Kudret	Cevdet Kudret Solok'un Atatürk Lisesi Müdürlüğü'ne mektubu : 1944 Mart 11	1944-03-11
11	HAYC29-22.pdf			Güçer, Behçet	Behçet Güçer'in Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1947 Mayıs 1947	1947-05
12	HAYC29-23.pdf			Güçer, Behçet	Behçet Güçer'in Maarif Vekaleti'ne (Milli Eğitim Bakanlığı'na) mektubu : 1939 Ocak 19	1939-01-19
13	HAYC29-24.pdf			Orbay, Kazım	Kazım Orbay'ın Hasan Âli Yücel'e mektubu : 1959 Şubat 26	1959-02-26
14	HAYC29-25.pdf			Şenozan, Şükrü	Şükrü Şenozan'ın Hasan Âli Yücel'e yazdığı akrostiş : 1953 Aralık 31	1953-12-31
15	HAYC29-26.pdf			Şenozan, Şükrü	Şükrü Şenozan'ın Hasan Âli Yücel'e yazdığı mektup : 1946 Ağustos 21	1946-08-21

Şekil 5. Toplu aktarımda kullanılmak üzere Simple Archive Format Dizini için hazırlanmış .csv dosya örneği

Linux Terminal Arayüzünden Kurumsal Arşive Veri Aktarımı

DSPACE yazılımı için işletim sistemi olarak Linux kullanıldığı daha önce belirtilmiştir. Veri dönüştürme işlemi için hazırlanan veri dosyalarının aşağıdaki komutlarla Linux terminal ara yüzünden aktarımı sağlanmaktadır.

SafBuilder dizinine gider.

```
cd /home/dspace/SAFBuilder
```

Safbuilder dizininde yer alan src klasöre okuma ve yazma yetkisi verir.

```
chmod -R 777 /home/bilkent/SAFBuilder/src
```

HAYC0029 klasörü içerisinde toplu aktarım için hazırlanan .csv dosyası ve dijitalleştirilmiş dosyalar yer almaktadır. .csv formatındaki kayıt listesinden dosya içeriğinde yer alan dijital belgeleri kıyaslayarak, her bir kayıt için .xml formatında Dublin Core kaydı oluşturur.

```
./safbuilder.sh -c src/HAYC0029/HAYC0029.csv -z
```

SafBuilder dizininden çıkarır.

```
cd
```

Safbuilder dizininde yer alan src klasörü okuma ve yazma yetkisi tekrar verilir.

```
chmod -R 777 /home/bilkent/SAFBuilder/src
```

DSpace@ kullanıcısı ile toplu aktarımı yapılacak olan koleksiyon ID'si verilir. Aktarımda olası hatalar sonucu kullanılabilecek bir batch.map dosyası /DSpace dizinine yazdırılır ve aktarım başlar.

```
/dspace/bin/dspace import -a -e dspace@bilkent.edu.tr -c 11693/33212 -s  
/home/bilkent/SAFBuilder/src/HAYC29/SimpleArchiveFormat/ -m /dspace/batch1.map
```

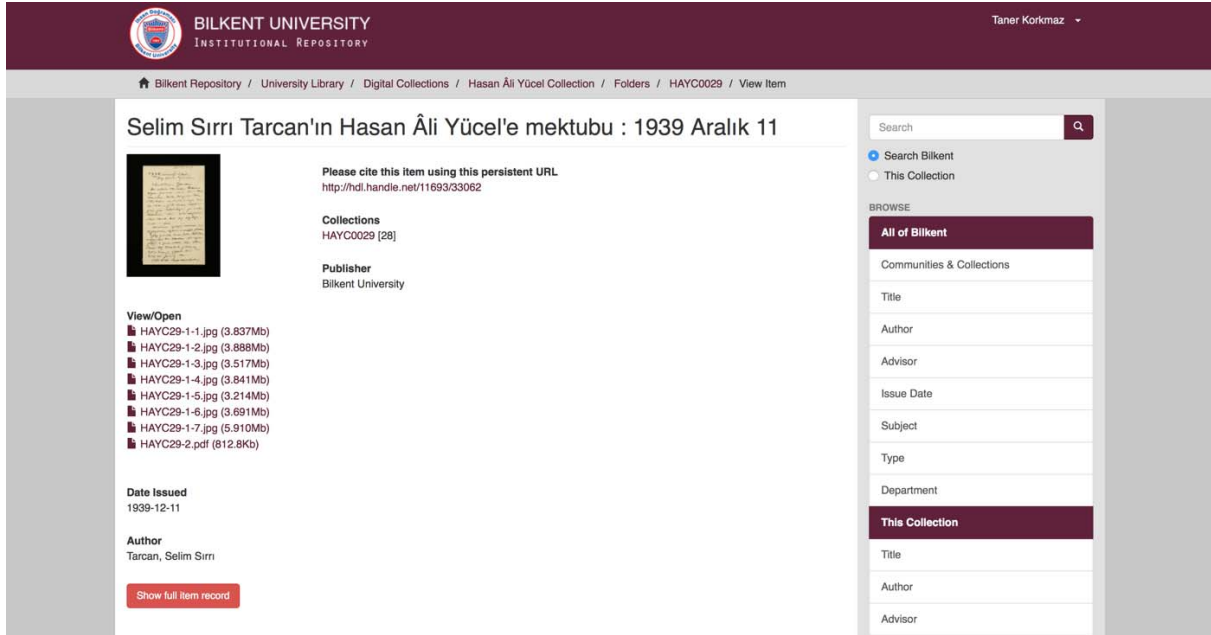
Aktarım sonrası Kurumsal Arşiv arayüzünde, kayıtların ön gösterim resimlerinin oluşabilmesi için filter-media dizini çalıştırılır.

```
/dspace/bin/dspace filter-media -n -v > /dspace/log/media-filter.log 2>&1
```

Toplu aktarım sonrası yeniden indeksleme yapılır.

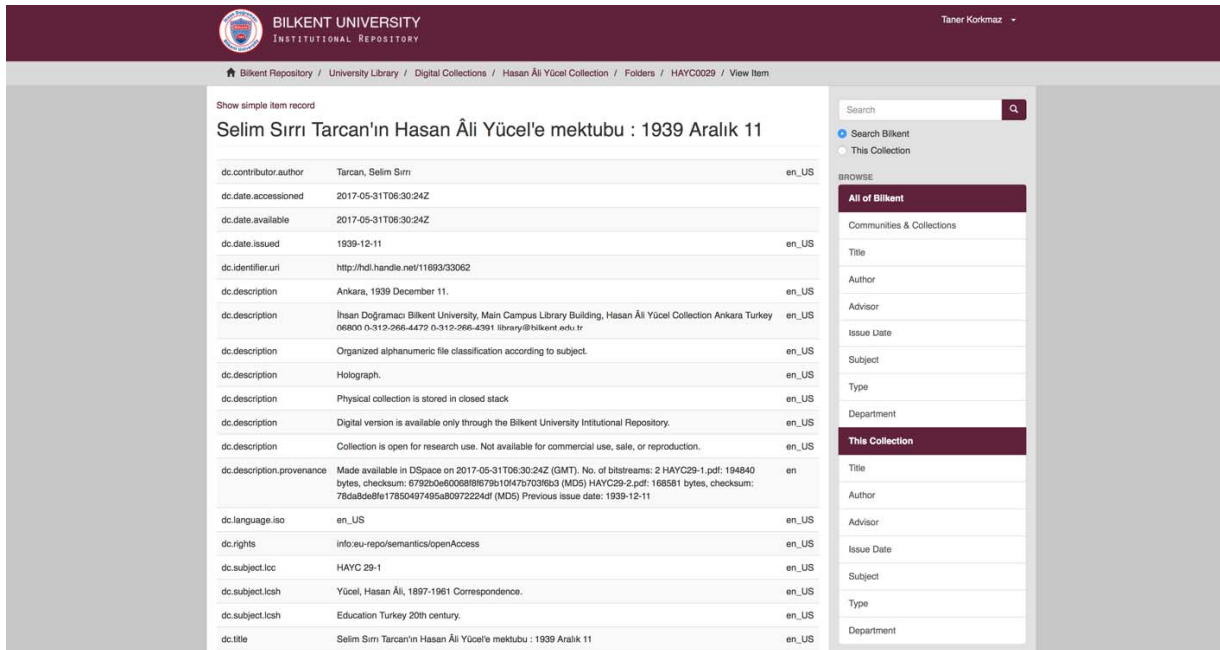
```
/home/dspace/scripts/build-indexes
```

Kayıt aktarımı sonrasında Kurumsal Arşiv sistemi üzerinde yer alan arşiv materyaline ait ekran görüntüleri Şekil 6 ve Şekil 7’de sunulmaktadır.

Şekil 6. Toplu aktarım sonrası Kurumsal Arşiv kayıt arayüzü

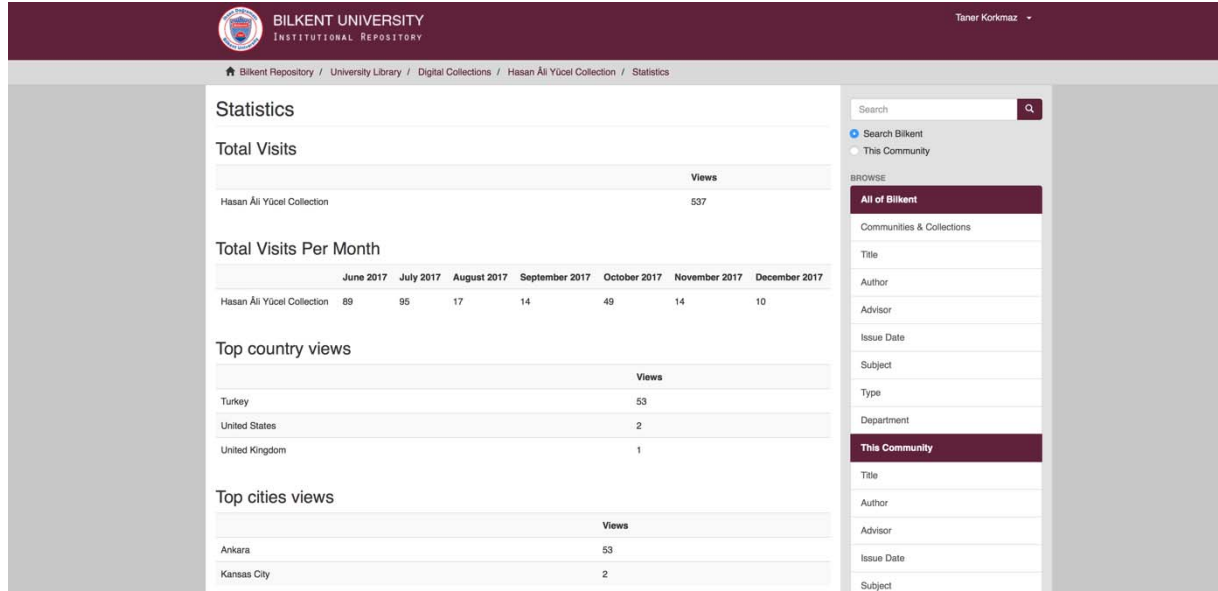
Şekil 6’da görüldüğü üzere, örnekteki mektubun tüm sayfa görüntüleri (HAYC29-1.1-1.7.jpg) ile mektubun Türkçe tercümesi (HAYC29-2.pdf) aynı kayıt altında sunulmaktadır. Her görüntü ya da tercüme için ayrı kayıt oluşturulmamış; aynı kayıt altında görüntüler eklenmiştir.

Şekil 7. İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivi üzerindeki materyal kayıt örneği

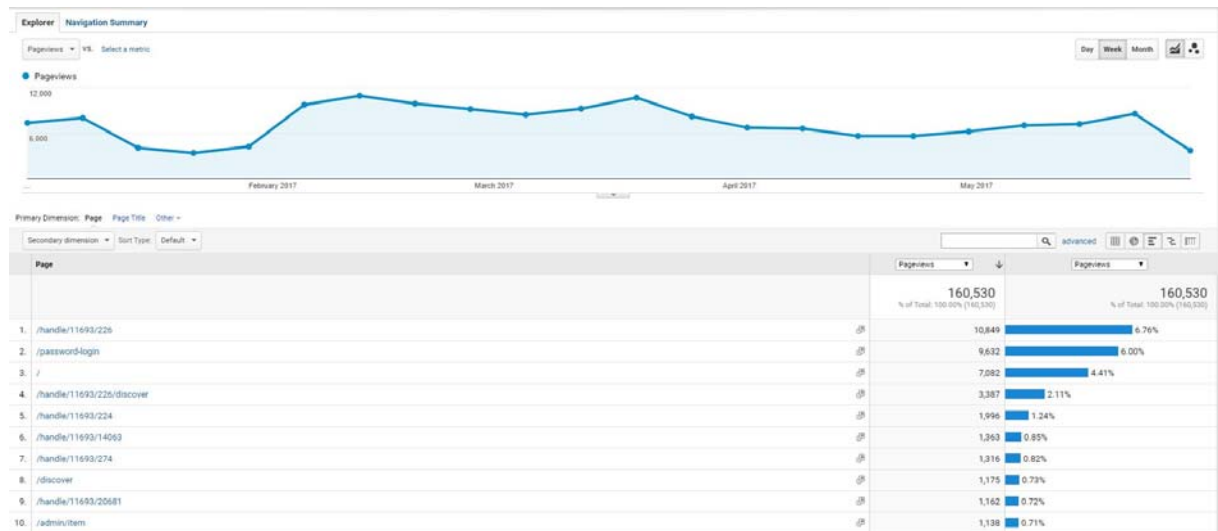
Şekil 7’de kaynağın Dublin Core formatına göre kayıt bilgileri sunulmaktadır. Tablo 4’te sunulduğu üzere, MARC21 alanları ve buna karşı gelen seçilmiş Dublin Core alanları dönüştürme işlemi sayesinde otomatik olarak tanımlanmıştır.

Kurumsal arşiv üzerinde erişime sunulan kaynakların, kullanım istatistikleri de takip edilebilmektedir. İstatistiklerin DSpace üzerinden takip edilmesi Şekil 8’de; Google Analytics üzerinden takip edilebilmesi ise Şekil 9’da sunulmaktadır.

Şekil 8. İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivi Hasan Âli Yücel Koleksiyonu kullanım istatistikleri

Şekil 8’de görüldüğü üzere Kurumsal Arşivin tüm koleksiyonlarına yönelik inceleme yapılabilmektedir. Bu incelemelerde, toplam ziyaret sayısı, ülkelere ve şehirlere göre görüntüleme sayıları bulunabilmektedir.

Şekil 9. İD Bilkent Üniversitesi Kurumsal Arşivi kullanım istatistikleri

Şekil 9’da görüldüğü üzere günlük, haftalık ve aylık dönemlerle istatistik almak mümkündür. Sayfa görüntüleme bazında tüm ziyaretlerin toplu ve tekli olarak incelenmesi mümkündür.

İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi olarak koleksiyonun dijitalleştirilmesi, erişime sunulması ve kullanım istatistiklerinin alınması işlemlerinin tamamı düzenli olarak takip edilmekte ve aylık raporlarla kütüphane yönetimine sunulmaktadır.

Sonuç

Hasan Âli Yücel bağış koleksiyonu için dijitalleştirme, kataloglama ve erişime sunma çalışmaları, hâlen devam etmekte olan bir projedir. En güncel haliyle, şu an koleksiyonda 290 adet katalog kaydı bulunmaktadır. Devam eden dijitalleştirme, kataloglama ve erişime sunma projeleri tamamlandığında, erişim politikası olarak “açık erişim” tercih edilecektir.

Teşekkür

Hasan Âli Yücel’in değerli koleksiyonunu İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesine bağışlayan, kızı Canan Yücel Eronat, değerli eşi Muammer Eronat ve evlatları Münib Âli Eronat ve Mümine Âhu Eronat’a teşekkür ederiz. Ayrıca, bağış koleksiyonundaki tüm kaynakların erişime sunulmasında emeği geçen tüm İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi personeline teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Coşkun, A. (2007). *Hasan Âli Yücel: Aydınlanma devrimcisi*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çelik, S., Gürdal, G., Ketten, B., Türkfidanı, A. ve Kutlutürk, L. (2013). *Açık erişim ve DSpace kurumsal arşiv yazılımı*. <http://openaccess.iyte.edu.tr/handle/11147/4322?show=full> adresinden erişildi.
- Describing archives: A content standard [DACS]. (2013). http://files.archivists.org/pubs/DACS2E-2013_v0315.pdf adresinden erişildi.
- Duraspace. (2015). <https://wiki.duraspace.org/display/DSDOC4x?src=breadcrumbs-homepage> adresinden erişildi.
- Emiralioglu, M. (1967). *Hasan Âli Yücel*. Ankara: Emel Yayınları.
- İD Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Hasan Âli Yücel koleksiyonu. (2014). <http://library.bilkent.edu.tr/tr/hasan-ali-yucel-koleksiyonu> adresinden 2017 yılında erişildi.
- Korkmaz, T. (2015). İ. D. Bilkent Üniversitesi kurumsal arşiv proje raporu. <http://repository.bilkent.edu.tr/handle/11693/2075?show=full> adresinden erişildi.
- Küçük, M. ve Soydal, İ. (2003). Dijital kütüphanelerde standartlar ve protokoller. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(2), 121-146.
- Lee, S. (2001). *Digital imaging: A practical handbook*. New York, NY: Neal-Schuman.
- Library of Congress: Library of Congress digital preservation. (2016). <http://www.digitalpreservation.gov/> adresinden erişildi.
- Library of Congress: MARC 21 format for bibliographic data. (2018, Nisan). <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/> adresinden erişildi.
- Library of Congress: MARC to Dublin core crosswalk: Development and MARC standards office Library of Congress. (2008, 24 Nisan). <https://www.loc.gov/marc/marc2dc.html> adresinden erişildi.
- RDA Toolkit. (2016). *RDA Toolkit*. <http://www.rdatoolkit.org/> adresinden erişildi.